

С. 53-60.

4. Кужель В.В. Класифікація вимірів впливу соціальної відповідальності бізнесу на економічні процеси агропродовольчої сфери / В.В. Кужель // Інноваційна економіка. – 2014. – №3(52). – С. 107-113.

5. Крюкова І.О. Стратегічні імперативи розвитку агропродовольчого ринку України / І.О. Крюкова, О.В. Назаренко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4(14). – С. 36-42.

6. Микитюк В.М. Механізм формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / В.М. Микитюк, Н.В. Трофименко. – Режим доступу: http://www.buv.gov.ua/portal/chem_biol/Vkhnau_ekon/2011./14.pdf

7. Федоренко В.Г. Інвестознавство: підручник ; 2-ге вид., перероб. / В.Г. Федоренко. – К. : МАУП. – 2002. – С. 347–366.

8. Mityay O. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27.

References

1. Adamenko, A.P. (2014), "State regulation of investment activity in agriculture", available at: http://nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/...2/76Adamenko.pdf

2. Haidutskyi, A.P. (2004), "Classification of factors of investment attractiveness of the economy", Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy, issue 9-10, pp. 9-14.

3. Gryshova, I.Yu. (2014), "Analysis of the market of poultry farming in the context of the competitiveness of the food industry in Ukraine", *Aktualnyye problemy ekonomiki i upravleniya*, issue 3, pp. 53-60.

4. Kuzhel, V.V. (2014), "Classification of impact measurements of social responsibility in business on economic processes in agricultural and food sphere", *Innovatsiina ekonomika*, no. 3(52), pp. 107-113.

5. Kriukova, I.O. (2014), "Strategic imperatives of agro-food market of Ukraine", *Ekonomika: realii chasu*, no. 4(14), pp. 36-42.

6. Mykytiuk, V.M. and Trofymenko, N.V. (2011), "The mechanism of formation of investment attractiveness of the agricultural enterprises", available at: http://www.buv.gov.ua/portal/chem_biol/Vkhnau_ekon/2011./14.pdf

7. Fedorenko, V.H. (2002), *Investoznavstvo* [Knowledge investment], MAUP, Kyiv, Ukraine.

8. Mityay, O., Gryshova, I. and Kryukova, I. (2015), "Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness", *Ekonomichni chasopys- XXI (Economic Annals-XXI)*, no. 5-6, pp. 24–27.

УДК 658.114

**Шеленко Д.І.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаніка",
м. Івано-Франківськ**

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РІЗНОУКЛАДНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ РЕГІОНУ

**Shelenko D.I.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of department
of accounting and auditing
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk**

METHODOLOGICAL BASES FOR DEVELOPMENT OF SOCIAL ORDER IN THE AGRICULTURE OF THE REGION

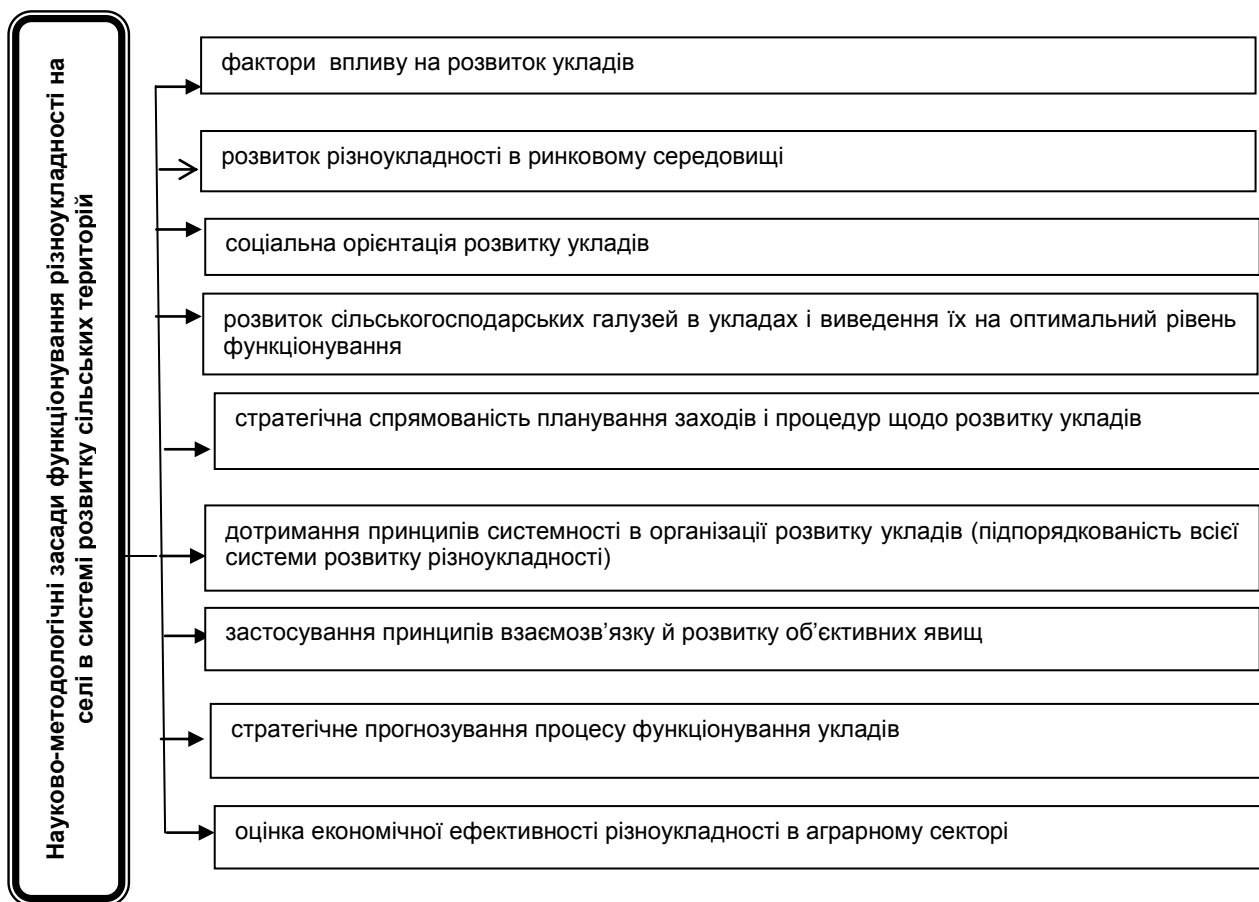
Постановка проблеми. Методологія наукового пошуку щодо розвитку та функціонування укладів у сільському господарстві в умовах ринкових відносин виходить за межі суто економічного дослідження й торкається різних сфер наукового пізнання, які потребують комплексного підходу не тільки до процедури, але й до формування методологічного апарату проблеми, що вивчається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноукладності в сільському господарстві регіону в пореформений період здійснили економісти аграрники В. Г. Андрійчук, Г. В. Баланюк, П. С. Березівський, В. Х. Брус, О. М. Ємельянов, А. В. Петриков, В. М. Скупий, О. Ф. Стасів, Л. М. Шевченко, В. В. Юрчишин та ін. Однак методологія розвитку укладів потребує більш детального вивчення. Його специфіка потребує обґрунтування науково-методологічних засад

різноукладності та її дослідження з метою надання цілеспрямованості та динамічності процесам ефективного розвитку укладів у регіоні.

Постановка завдання. Робота має на меті обґрунтування сутності основ розвитку різноукладності в сільському господарстві регіону та окреслення факторів впливу на цей процес. Це можливо за умови системного дослідження розвитку різноукладності.

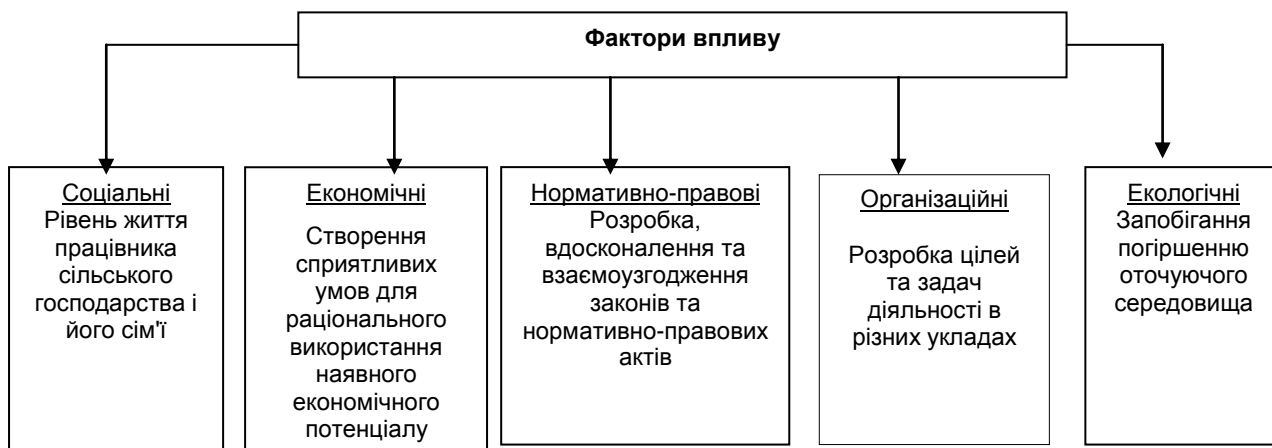
Виклад основного матеріалу дослідження. Основні науково-методологічні засади функціонування різноукладності на селі представлені на рис. 1.

Рис. 1. Основні науково-методологічні засади функціонування різноукладності на селі

Джерело: розробка автора

Фактори впливу на розвиток укладів. На розвиток укладів у сільському господарстві регіону впливають різні фактори – соціальні, економічні, нормативно-правові, організаційні та екологічні (рис. 2).

Рис. 2. Фактори впливу на розвиток укладів у сільському господарстві регіону

Джерело: розробка автора

Соціальні фактори, передусім відносини власності на засоби виробництва, зумовлюють сукупність безпосередніх і опосередкованих зв'язків у системі "людина – людина". Вони показують, в чітких інтересах відбувається розподіл вироблених продуктів та послуг, а також як і скільки людина працює на себе та на інших членів суспільства [1, с. 11].

Соціальні фактори охоплюють особливості якісного складу соціального середовища (освіта, кваліфікація, здоров'я, економічний, територіальний, посадовий та інші статуси (ресурси), рівень правосвідомості, ціннісні особливості та ін.).

Соціальний вплив спирається на задоволення потреб різних соціальних груп населення, яким надано право обирати найбільш прийнятні для них форми господарювання й виробничі відносини.

Соціально-економічні відносини на сільських територіях визначають рівень розвитку громад, забезпечують контакти суб'єктів господарювання із зовнішнім світом. Особливо важливим, на нашу думку, є дотримання цілісного підходу до вирішення соціальних проблем, головним критерієм якого має бути рівень та якість життя населення, що проживає в межах сільської території.

Економічний вплив спрямований на створення в сільській місцевості сприятливих умов та розробку відповідних структур і механізмів для інвестування тих галузей чи секторів малого бізнесу, які є пріоритетними для виконання програми підтримки різних секторів економіки заради соціального й економічного розвитку села. Це насамперед здатність різних укладів забезпечити свою конкурентоспроможність, стабільність, стійкість та поступальність розвитку.

Економічні й соціальні фактори впливу повинні перебувати в тісному взаємозв'язку. Задоволеність умовами праці, добробут людей, належне оздоровлення та відпочинок створюють додаткові стимули та умови для підвищення продуктивності праці та підвищення на цій основі ефективності виробництва. Якщо вдається досягти високих соціальних результатів, то можна стверджувати про подальше підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Складне демографічне становище на селі, диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, недосконалість державної підтримки сільськогосподарської галузі зумовили зниження мотивації сільських жителів до праці, тому не менш важливим є врахування мотиваційних чинників у кожному з укладів.

Крім економічних факторів впливу, на розвиток укладів відбиваються також неекономічні чинники організаційно-правових форм господарювання.

Нормативно-правові фактори сформовані на основі нормативно-правової бази, законів та указів, які визначають діяльність різних укладів у регіоні. Наприклад, колгоспи спочатку реорганізовано в колективні сільськогосподарські підприємства, а згодом – у різні організаційно-правові структури на підставі прийняття Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 3 грудня 1999 р. Закони та інші нормативно-правові акти розроблялись за різних умов соціально-економічного розвитку країни, тому виникає потреба їх удосконалення та взаємоузгодження.

До нормативно-правових факторів також належать суперечності й прогалини в чинному законодавстві й недосконалість податкової системи.

Організаційне забезпечення процесу розвитку укладів має визначати порядок та умови його реалізації. До таких умов належать цілі та завдання діяльності різних укладів, порядок реалізації функцій укладів та вибору форм господарювання, формат розподілу повноважень та секторів відповідальності, фіксація прав різних укладів, система врегулювання конфліктів інтересів, система моніторингу ефективності, система управління ризиками.

Організаційне забезпечення можна визначити як сукупність заходів ефективного управління розвитком укладів за рахунок перебудови структури управління та організації налагодження руху певних інформаційних потоків.

Організаційний вплив охоплює співпрацю та зворотний зв'язок між сільською територією та укладами на засадах взаємодомовленості та спільного обговорення питань нормативно-правового забезпечення, спільне вирішення соціальних проблем села, визначення пріоритетних напрямків розвитку укладів на селі.

Екологічний вплив повинен передбачати безвідходне та екологічно чисте виробництво. Захист навколишнього середовища є важливим питанням сучасності. Екологічні проблеми слід брати до уваги в процесі планування діяльності укладів.

Розвиток різноукладності в ринковому середовищі. Розвиток різноукладного аграрного сектора відбувається в ринковому середовищі, в якому поєднано суб'єктивні та об'єктивні фактори. Це визначає можливості суб'єктів господарювання, поліпшує або погіршує результати їх функціонування, а отже, й ефективність економіки в цілому.

Відповідно маємо підстави вважати, що ринкове середовище потрібне для ефективного розвитку різноукладної економіки й впливає як позитивно, так і негативно на формування укладів, їх склад, структуру та особливості взаємозв'язку.

Ринкове середовище окреслює зміст і структурні особливості організації різноукладної економіки в межах сільських територій регіону, яка формується під впливом суб'єктивних і об'єктивних факторів.

У зв'язку із цим постає проблема оптимального складу цих факторів, своєчасного вирішення протиріч між ними, особливо на пореформеному етапі розвитку.

Саме ринкове середовище визначає правила, які накладають певні обмеження на формування різноукладної економіки в структурному аспекті. Інші важелі впливу, наприклад, зовнішні можуть призвести до зниження ефективності й занепаду укладів.

Суб'єктивні фактори виступають як обмеження альтернатив для різних укладів.

Об'єктивні фактори виступають як правила координації та регулювання суспільної діяльності людей, які проживають на даній сільській території, мають тривалий історичний період становлення й в багатьох випадках є частиною культурної спадщини народу. Вони можуть бути продовженням розвитку й видозмінення формальних правил.

Базовим рівнем для розвитку укладів будуть саме об'єктивні фактори, бо формування та зміни того чи іншого укладу відбуваються в межах тривалого історичного періоду і мало піддаються прямому впливу.

Використання суб'єктивних факторів може відбуватися шляхом:

- зміни форм, методів господарювання без зміни форм власності;
- розширення соціально-економічної діяльності на сільських територіях, диверсифікації виробництва, опанування нових сфер діяльності в межах певних правил; сприяння інвестиціям, розвитку сільського зеленого туризму, отримання додаткових вигод від реалізації та впровадження альтернативних джерел енергії.

Основним завданням у розвитку різноукладності економіки є встановлення відповідності об'єктивних і суб'єктивних факторів, тобто збалансованого ринкового середовища. Збалансованому розвитку притаманне певне зростання, яке розглядається як тісна взаємодія всіх складових сільського побуту [2, с. 14-15].

По-перше доцільно визначити специфіку об'єктивних факторів (наприклад, на сільських територіях є характерні для певної природно-кліматичної зони правила господарювання, принципи, традиції та способи життя), причому в кожному регіоні можуть бути свої особливі риси та звичаї.

По-друге, об'єктивні фактори відіграватимуть вирішальну роль в регулюванні поведінки селян у різних сферах економічного життя, зокрема, у внутрішньосімейних економічних відносинах (особисті селянські (підсобні) господарства, фермерські господарства).

Деякі уклади можуть бути не вигідними більшості сільських жителів (радянська колективізація, розвиток агрохолдингів).

Очевидно, що для дослідження будь-яких явищ і процесів в економіці важливо знати суть цих чинників і виявити особливі взаємодії, основні типи та співвідношення об'єктивних і суб'єктивних факторів впливу, виявити причини виникнення і загострення протиріч.

Соціальна орієнтація розвитку укладів. Соціальна орієнтація полягає у поліпшенні умов життя населення (підвищення рівня зайнятості та безпеки життєдіяльності, покращення умов праці й побуту, скорочення тривалості робочого тижня без зменшення заробітної плати, ліквідація важкої фізичної праці, компенсація витрат на відпочинок та оздоровлення, подолання сільського безробіття тощо).

Нетрадиційні для українського села соціально-економічні перетворення стали основою формування нових сільських укладів і відповідної різноукладності [3, с. 14].

За твердженням В. Х. Бруса, визначальною для розвитку укладів та їх систем (різноукладності) є людина, тобто кожний окремо взятий селянин і селянство взагалі з його особливостями світосприйняття [3, с. 15]. Облаштувавши свою садибу, селянські сім'ї поліпшують загальний життєвий простір, а в сукупності – співтовариство людей [4, с. 5].

Поступально соціальна орієнтація реформування зумовлює необхідність відповідної підпорядкованості перетворень. Тобто весь процес аграрних реформувань має сприяти досягненню якісно вищого рівня соціального розвитку, в основі якого – інтереси селянина-власника [5, с. 58].

Розвиток сільськогосподарських галузей в укладах і виведення їх на оптимальний рівень функціонування. Оскільки будь-який процес передбачає послідовний, безперервний рух у певному напрямку з метою досягнення конкретного результату, процес відродження, відповідно, передбачає поступальний розвиток від нижчих стадій до вищих із визначенням основних завдань й пріоритетів. Останнім часом відбулася деградація багатьох складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Зокрема, знизилася родючість земельних ресурсів, кваліфікація персоналу, господарська придатність основних засобів виробництва та обсяги оборотних засобів, що у свою чергу призвело до порушення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. Визначення методів оптимізації розвитку укладів повинне забезпечити їх ефективне функціонування.

Відродження укладів усіх сільськогосподарських галузей потребує вирішення першочергових завдань, таких як:

- оцінка перспективи відродження в укладах усіх сільськогосподарських галузей;

- визначення основних показників розвитку в укладах;
- обґрунтування фінансового забезпечення розвитку укладів та виведення їх на оптимальний рівень функціонування;
- вдосконалення аграрної політики;
- налагодження механізму державного регулювання та державної підтримки тощо.

Стратегічна спрямованість планування заходів і процедур щодо розвитку укладів. Історичний огляд концепцій стратегічного планування розвитку свідчить про взаємозв'язок стратегії, планування й прогнозування, з одного боку, та про вплив механізму розробки стратегії і прийняття відповідних рішень на ефективність функціонування різноманітних підприємств – з іншого.

Стратегічна спрямованість визначає сьогоденні завдання задля досягнення бажаних цілей у майбутньому. Водночас стратегічне управління – процес, що визначає послідовність дій з розробки й реалізації стратегії. Дана послідовність охоплює постановку цілей, вироблення стратегії, визначення необхідних ресурсів і підтримку зв'язку із зовнішнім середовищем – усе це дає можливість організації/території/державі домогтися виконання визначених завдань [6, с. 15].

Нині суттєво видозмінюються завдання, що реалізуються під час планувального процесу, зазнає змін сама роль планування в системі розвитку укладів. Воно все більше стає інструментом вдосконалення укладів, засобом згуртування різних суб'єктів господарювання навколо нових цінностей і довгострокових пріоритетів. Стратегічний розвиток укладів повинен передбачати середньострокову й довгострокову перспективи. Стратегічні пріоритети в середньостроковому вимірі набувають вигляду комплексних соціально-економічних і секторальних програм.

Дотримання принципів системності в організації розвитку укладів. Системне дослідження проблем укладів уможливить з'ясування особливостей взаємодії підприємств різних типів і формування організаційно-правових структур ринкового типу в сільському господарстві. Це може бути зроблено на основі використання методологічних засад розвитку різноукладності.

Різноукладність можна вважати об'єктом, системний підхід до якого буде забезпечуватись взаємодією укладів та субукладів із притаманними їм особливостями. Системна діяльність дасть можливість сформулювати цілісну взаємоузгоджену систему планування розвитку укладів.

Концептуальною основою дослідження розвитку та формування укладів на сільських територіях має бути системний підхід, який дасть можливість розглянути всі складові системи. Системний підхід розглядається як категорія, в якій, по-перше, всі елементи включаються у процес одночасно або в технологічно чи організаційно заданому порядку, або в чітко визначений час; по-друге, всі вони виконують певні цільові функції, єдність і співвідносність яких визначає характер і повноту науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку; по-третє, вони повинні діяти в одному, кінцевому напрямку як єдиний злагоджений, всебічно обґрунтований механізм [5, с. 34-35].

Даний підхід вплине на збалансований і гармонійний розвиток укладів та встановить оптимальний режим роботи системи. Відповідно формується власне середовище укладів, як кумулятивного показника ефективності й продуктивності їх внутрішніх змінних.

На думку В. М. Якубів, будь-яка система, що складається із сукупності компонентів та відносин між ними, і може мати непридатні жодній з її структурних підскладових властивості системи, де буде проявлятися синергійний ефект. Тому використання системного підходу дасть можливість виявити нові властивості чи ознаки функціонування елементів, що непридатні цілісній системі [2, с. 60].

Різноукладність не є замкненою системою, є невід'ємною складовою суспільства, його культури, системи владних відносин на селі.

Підпорядкованість усієї системи розвитку різноукладності відповідає якомога повнішому задоволенню інтересів і потреб першооснови села та сільськогосподарської галузі – селянина [7, с. 32-33].

Характеризуючи уклад як систему господарювання, треба дослідити всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на формування суб'єктів і форм господарювання та характеризуються взаємозв'язком економічних, соціальних, правових й ідеологічних відносин.

Застосування принципів взаємозв'язку й розвитку об'єктивних явищ. Для розвитку будь-якої науки ключову роль відіграє визначення та детальне дослідження закономірностей у взаємозв'язках явищ і процесів, що вивчаються, формулювання відповідних законів і принципів як керівних правил, додержання яких забезпечує досягнення цілей розвитку системи.

Наприклад, єдність системи управління дійсно стане реальною, коли буде створена взаємозв'язана система узагальнених формальних правил і стандартів щодо виконання основних та допоміжних функцій, етапів процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, певних процедур з обробки інформації тощо, а також використання наукових методів управління. З цієї метою необхідно також забезпечувати регулювання всіх процесів, контроль та облік використання всіх ресурсів, організовувати ефективні комунікації за вертикаллю та горизонталлю.

Стратегічне прогнозування процесу функціонування укладів. Такий підхід до моніторингу

розвитку укладів дає підстави розглядати його як процес, який, з одного боку, повинен удосконалюватись і розвиватись по висхідній, тобто, від його нижчих фаз до вищих, і переходити у вищу фазу в тій чи іншій мірі якісно досконалішим. З іншого боку, безперервність моніторингу дає підстави розглядати його як "автоматичний" перехід з однієї фази досліджуваного процесу в іншу за умови його якісного оновлення [5, с. 58].

Оцінка економічної ефективності різноукладності в аграрному секторі. Кожна з форм господарювання знаходить своє місце, де вона виявляється найбільш ефективною.

Ефективність – це відносний показник результативності. Г. І. Башнянин, Л. Я. Гончарук, Р. П. Підлипна, А. І. Тесля розглядають економічну ефективність функціонування господарських систем як функції екологічних, технологічних, власне економічних, соціально-духовних, політичних та інших факторів. Функціональна залежність між рівнем економічної ефективності й вказаними вище факторами становить основний зміст загальної формули економічної ефективності, складовою якої є соціалізаційна ефективність, що відображає вплив процесів соціалізації на економічну ефективність функціонування певних господарських систем [8].

С. В. Мочерний вважав, що ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат [9, с. 278].

На думку О. Л. Бурляй, А. О. Харенко, Г. Л. Бурляй, чим вища конкурентоспроможність суб'єктів аграрного ринку, тим вища ефективність їх господарської діяльності [10].

Б. О. Жнякіна та В. В. Краснова стверджують, що ефективність є співвідношенням результату (ефекту) з витратами, що забезпечили цей ефект. Економічна ефективність – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем. Особливістю таких систем є вартісний характер засобів досягнення цілей, а в деяких випадках – і самих цілей [11, с. 520].

Визначення економічної ефективності сільського господарства, на думку В. Г. Андрійчука, це співвідношення між ресурсами й результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва [12, с. 397-399].

Визначення економічної ефективності як одного із видів ефективності виробництва, який характеризує відношення між ресурсами, використаними на виробництво сільськогосподарської продукції, та результатами виробництва, що виражаються вартісними показниками пропонує Н. В. Маркович [13, с. 38].

Низький рівень економічної ефективності став наслідком дії низки чинників, серед яких виокремлюють: погіршення соціально-економічних умов господарювання; недостатнє забезпечення матеріально-технічними засобами виробництва й недотримання у зв'язку із цим технології вирощування сільськогосподарських культур, а також збільшення собівартості продукції (підвищення цін на пестициди, мінеральні добрива, паливно-мастильні матеріали, насіння тощо).

Висновки з проведеного дослідження. Методологічний підхід до розвитку укладів здатний забезпечити очікуваний кінцевий результат у вигляді системних явищ, які будуть взаємоузгоджені між собою. Отже, методологія реалізується через концепцію управління й характеризується низкою наукових засад.

Розвиток різноукладності на селі потребує розробки правильних методологічних підходів на основі точної характеристики особливостей укладів і субукладів.

Література

1. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / Г. Н. Климо, В. П. Нестеренко, Л. О. Каніщенко, та ін. – К. : Вища шк. – Знання, 1997. – 743 с.
2. Якубів В. М. Збалансований розвиток аграрних підприємств у сільському зростанні / В. М. Якубів. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту. ім. В. Стефаніка, 2011. – 320 с.
3. Брус В. Х. Розвиток різноукладності у сільському господарстві регіону: дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Брус В. Х.; Інститут аграрної економіки УААН. – К., 2002. – 163 с.
4. Аналітичні дослідження показників продуктивності у галузі тваринництва особистих селянських господарств за 2013 р. / І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, І. В. Свиноус, Д. І. Шеленко та ін. – К. : НДІ "Укragропромпродуктивність", 2014. – 59 с.
5. Шеленко Д. І. Сільськогосподарські підприємства в системі аграрних відносин / Д. І. Шеленко // Економіка АПК. – 2003. – № 6. – С. 57–63.
6. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку / О. Берданова, В. Вакуленко // Швейцарсько-український проект "Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO". – К. : ТОВ «Софія-А», – 2012. – 88 с.
7. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / В. В. Юрчишин, Л. М. Шевченко, В. Х. Брус та ін. – К. : – ННЦ ІАЕ, 2004. – 446 с.
8. Позитивна соціалізаційна ефективність економічних систем: суть та види [Електронний ресурс] // Г.І. Башнянин, Л.Я. Гончарук, Р.П. Підлипна, А.І. Тесля. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2013/Economics/14_132826.doc.htm
9. Мочерний С. В. Основи підприємницької діяльності / С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2005. – 280 с.
10. Бурляй О. Л. Спеціалізація та концентрація виробництва для забезпечення конкурентоспроможності

сільськогосподарських підприємств / О.Л. Бурляй, А.О. Харенко, Г.Л. Бурляй // Зб. наук. праць Уманського нац. ун-ту садівництва. – Ч. 2. Економіка. – Умань, 2012. – Вип. 80. – С. 12–22.

11. Жнякін Б.О. Економіка підприємства / Б.О. Жнякін, В.В. Краснова. – Донецьк: Альфа-прес, 2005. – 160 с.
12. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
13. Маркович Н.В. Напрями розвитку аграрних формувань та шляхи підвищення їх економічної ефективності : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Н.В. Маркович; Львів. нац. аграр. ун-т. – Л., 2011. – 203 с.

References

1. Klymko, H.N., Nesterenko, V.P., Kanishchenko, L.O. and others (1997), *Osnovy ekonomichnoi teorii: politekonomichnyi aspekt* [Bases of Economic Theory: politeconomic aspect], "Znannia", Kyiv, Ukraine, 743 p.
2. Yakubiv, V.M. (2011), *Zbalansovanyi rozvytok ahrarykh pidpryemstv u silskomu zrostanni*, [Balanced development of agrarian enterprises in agricultural increasing] Precarpathian National University named after V. Stephanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 320 p.
3. Brus, V.Kh. (2002), "The Social order development in agricultural of region", Degree of Cand. Sc. (Econ.) 08.07.02, Kyiv, Ukraine, 163 p.
4. Demchak, I.M., Mykytiuk, D.M., Svytnous, I.V. and Shelenko, D.I. (2013), *Analychni doslidzhennia pokaznykiv produktyvnosti u haluzi tvarynnytstva osobystykh selianskykh gospodarstv za 2013 r.* [Analytical investigation of production indicators in the field of animal husbandry in private peasants economies of 2013 r], NDI "Ykrahropromproduktivnist", Kyiv, Ukraine, 59 p.
5. Shelenko, D.I. (2003), "Agricultural enterprises in the system of agrarian relations", *Economics of AIC*, no. 6, pp. 57–63.
6. Berdanova, O. and Vakulenko, V. (2012), *Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytk* [Strategic planning of the local development], Swiss-Ukrainian project "Decentralization Support in Ukraine" DESPRO", TOV "Sofia-A", Kyiv, Ukraine, 88 p.
7. Yurchyshyn, V.V., Shevchenko, L.M., Brus, V.Kh. (2004), *Rozvytok riznoukladnosti na seli: osoblyvosti, problemy* [The Social order development in the village: peculiarities, problems], NNC IAE, Kyiv, Ukraine, 446 p.
8. Bashnianyn, H.I., Honcharuk, L.Ya., Pidlypna, R.P. and Teslia, A.I. (2013), "Positive socialization effectiveness of economic systems: essence and kinds", available at: http://rusnauka.com/10_DN_2013/Economics/14_132826.doc.htm
9. Mochernyi, S.V. (2005), *Osnovy pidpryemnytskoi diialnosti* [Bases of entrepreneur activity], Academy, Kyiv, Ukraine, 280 p.
10. Burliai, O.L., Kharchenko, A.O. and Burliai, H.L. (2012), "Specialization and concentration of production for the competitive provision of agricultural enterprises", *Zb. nauk. prats Umanskoho nats. un-tu sadivnytstva*, part 2, Economic, issue 80, pp. 12–22.
11. Zhniakin, V.O. and Krasnova, V.V. (2005), *Ekonomika pidpryemstva* [Economics of Enterprises], Alfa-pres, Donetsk, Ukraine, 160 p.
12. Andriichuk, V.H. (2002), *Ekonomika ahrarykh pidpryemstv* [Economics of agricultural Enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine, 624 p.
13. Markovuch, N.V. (2011), "Directions of the development of agrarian forming's and the ways of their effectiveness increasing", Degree of Cand. Sc. (Econ.) 08.00.04, Lviv. nats. ahrar. un-t., Lviv, Ukraine, 203 p.